

GULYÁS LÁSZLÓ*

**A RENDSZER VÁLTOZIK, A MÓDSZER MARAD?
A KÖZIGAZGATÁSI TERFELOSZTÁS ÉS NEMZETI KÉRDÉS
KAPCSOLATÁNAK ÖSSZEHAJONLITÓ ELEMZÉSE**

*THE SYSTEM IS CHANGING, BUT THE METHODS ARE THE SAME.
COMPARATIVE ANALYSIS OF THE RELATIONSHIP BETWEEN
EXECUTIVE SPATIAL DIVIDING AND NATIONAL QUESTION*

ABSTRACT

Our essay consist of three parts. In the first part I will introduce 3 executive spatial reform (1919, 1923, 1928) of First Chechoslovak Reublik.

The second part of this essay I am investigating the attempt of administrative reform (1993) and administrative reforms (1996) of the Slovak Republic. We called it regionalisation. At the same time the Hungarian minority of Slovakia elaborated a different version of the administrative reform – for example resolution of the general assembly of Komarno of 6th of January 1994. –, which suited their interests better. We called it etnoregionalism.

Int the third part of this essay I compare the 3 executive spatial reform made in Czechoslovakia between two world war and the executive reform happened Slovakia during the Meciar-era.

The conclusion of our essay is: The system is changing, but the method are the same!

Bevezetés

A 2000-es évek elején a Buday-Sántha Attila professzor úr által vezetett regionalista Doktori Iskolában PhD-hallgatóként a Kárpát-medence regionális fejlődésének (regionalizmus és regionalizáció) hosszú távú tendenciáit vizsgáltam. 2005-ben megvédett doktori disszertációmban két közép-európai régió – a Felvidék és a Vajdaság – történetét tártam fel az Osztrák–Magyar Monarchiától az Európai Unióhoz történő csatlakozásig.¹ A fokozatszerzés után is továbbvittem ezt a kutatási témát. Ennek során egyrészt egy-egy régió sorsát dolgoztam fel,² másrészt a Bolyai János Kutatói Ösztöndíj segítségével arra kerestem a választ, hogy hogyan függ össze egy-egy ország közigazgatási beosztása a nemzeti kérdéssel Közép-Európában.³ Napjainkban is azon dolgozom, hogy megragadjam a Kárpát-medencében elhelyezkedő régiók fejlődésének közös vonásait.

Jelen tanulmányban ezen kutatási témához szorosan kapcsolódó kérdést fogok körbejárni. A tanulmányom három részből épül fel. Az első részben részletesen bemutatom az ún. első Csehszlovák Köztársaság (1918–1938) három közigazgatási reformját (1919, 1923, 1928).

A második részben bemutatom az 1993-ban önállóvá váló szlovák állam Meciar-korszakát (1993–1998) és az ehhez kapcsolódó közigazgatási reformjavaslatokat, illetve az 1996-ban megvalósított regionális reformot.

A tanulmány harmadik részében összehasonlítom a két világháború közötti Csehszlovákiában lezajlott három közigazgatási reformot és az önálló Szlovákiában a Meciar-

* Prof. Dr. Gulyás László egyetemi tanár, Szegedi Tudományegyetem.

korszakban lezajlott közigazgatási reformot. Kutatási hipotézisem az alábbi: Annak ellenére, hogy az első Csehszlovák Köztársaság (1918–1938), illetve az 1993-ban függetlenné vált Szlovákia politikai, társadalmi berendezkedése számos fontos vonásban különbözik, a közigazgatási térfelosztás és a nemzeti kérdés szoros kapcsolatban áll egymással mindkét állam esetében. Az államot uraló nemzet politikai elitje a közigazgatási térfelosztást a kisebbségek ellen fegyverként használja.

1. Az első Csehszlovák Köztársaság 1918–1938

1.1. A csehszlovák államfordulat és az első közigazgatási térfelosztás 1919–1922

1918. október 28-án Prágában cseh és szlovák politikusok kihírdették a csehszlovák állam megalakulását.⁴ Osztrák–Magyar Monarchia „osztrák részéhez” tartozó Cseh Korona tartományai – Csehország, Morvaország és Szilézia – egyesültek a történeti Magyar Királyság észak, északkeleti területének (Felvidék) vármegyéivel. Az első világháborút lezáró békeszerződések – a versailles-i német, a saint-germaini osztrák és a trianoni magyar – rögzítették az új államalakulat határait.⁵ A Csehszlovák Köztársaság területét és népességét az 1. táblázat, míg etnikai megoszlását a 2. táblázat adataival tudjuk konkrétan leírni:

1. táblázat: Csehszlovákia területe és népessége 1920-ban

| Területi egység neve | Terület nagysága (km ²) | Népesség (fő) |
|-------------------------|-------------------------------------|---------------|
| Csehország | 52 065 | 6 670 582 |
| Morvaország és Szilézia | 26 738 | 3 335 152 |
| Szlovákia | 48 936 | 300 870 |
| Kárpátalja | 12 656 | 606 568 |
| Összesen | 140 394 | 13 613 172 |

Forrás: Gulyás László saját szerkesztése Gyönyör (1993) adatai alapján

2. táblázat: Csehszlovákia etnikai megoszlása

| Etnikum | 1921-es népszámlálás | |
|-----------------|----------------------|-------|
| | Fő | % |
| Csehszlovák | 8 760 937 | 65,51 |
| Német | 3 123 568 | 23,36 |
| Magyar | 745 431 | 5,57 |
| Rutén (ukrán) | 461 849 | 3,45 |
| Héber és jiddis | 180 855 | 1,35 |
| Lengyel | 75 853 | 0,57 |
| Egyéb | 25 871 | 0,19 |
| Összesen | 13 374 364 | 100 |

Forrás: Gulyás László saját szerkesztése Rothschild (1995) adatai alapján

A felvidéki vármegyék csehszlovák államhoz való kerülését nevezi a magyar történetírás államfordulatlak. Mint az az 1. táblázatból kiolvasható, a trianoni béke értelmében Magyarországtól Csehszlovákiához körülbelül 62 000 km² terület került. Az államfordulat következtében az 1876 és 1886 között zajló magyarországi közigazgatási reform⁶ által rögzített vármegyék közül:

- 10 vármegye – Árva, Liptó, Turóc, Szepes, Sáros, Trencsén, Ung, Nyitra, Bars, Zólyom – teljes területével a csehszlovák államhoz került. Árva és Szepes megyék egy kis része a csehszlovák államtól tovább került a lengyel államhoz.⁷

- 5 vármegyét – Esztergom, Komárom, Nógrád, Zemplén, Abaúj-Torna – kettészelt a csehszlovák–magyar határ.
- 3 vármegye – Pozsony, Hont és Gömör – túlnyomó része a csehszlovák államhoz került.
- 1 vármegyéből – Győr – pedig egy egészen kis rész került Csehszlovákiához.

A fentebb felsorolt vármegyék mellett további 3 vármegye – Ugocsa, Máramaros, Bereg – került még Csehszlovákiához, de ezen három megyét Prága Kárpátalja néven külön kezelte Szlovákiától. Itt jelezzük, hogy tanulmányunkban Kárpátalja kérdéskörével nem foglalkozunk.⁸

A felvidéki vármegyékből a csehszlovák állam vezetése 1919-ben kisebb-nagyobb összevonásokkal 16 vármegyét hozott létre.⁹ Ezek főbb adatait mutatja be az 1. térkép és a 3. táblázat.

1. térkép: Szlovákia közigazgatási felosztása 1919–1922



Forrás: A szerző saját szerkesztése Popély (1995) 208. old. alapján

A 3. táblázat az 1919-ben felállított megyék nemzetiségi adatait mutatjuk be, egyrészt visszavetítve az 1910-es – még a magyar állam keretei között lezajlott – népszámlálás adatait, illetve ezzel párhuzamba állítva bemutatjuk az 1919-es csehszlovák „népösszeírás” adatait.

A 3. táblázatból kiolvasható, hogy:

- Az 1910-es népszámlálás adatait figyelembe véve a 16 megyéből 11 megyében volt szlovák többség, 4 megyében volt magyar többség, míg egy megyében, Pozsony megyében szinte majdnem egyenlő (42,6% szlovák és 41,9% magyar) volt a két etnikum aránya.
- Az 1919-es népszámlálás adatait figyelembe véve a 16 megyéből 14 megyében volt szlovák többség, míg 2 megyében – Komárom és Gömör-Kishont – volt magyar többség. Ráadásul abszolút (50% feletti) magyar többséget csak Komárom megyében tudunk rögzíteni, mivel Gömör-Kishontban a magyarok aránya a 48,8%-os mutató miatt nem érte el az abszolút többséghez szükséges 50%-ot.

3. táblázat: A szlovákiai megyék fontosabb adatai 1919-ben

| A megye neve | Össz-népessége (1919) | Etnikai összetétel (%) | | | |
|---------------|-----------------------|------------------------|------|----------|------|
| | | Csehszlovákok | | Magyarok | |
| | | 1910 | 1919 | 1910 | 1919 |
| Pozsony | 410 214 | 42,6 | 52,2 | 41,9 | 35,5 |
| Nyitra | 462 307 | 71,0 | 79,4 | 21,9 | 15,5 |
| Trencsén | 309 301 | 91,8 | 97,8 | 4,3 | 0,8 |
| Turóc | 52 842 | 69,0 | 77,9 | 10,0 | 2,4 |
| Árva | 58 796 | 92,3 | 98,4 | 2,9 | 0,7 |
| Liptó | 80 615 | 89,9 | 96,2 | 5,0 | 1,2 |
| Zólyom | 127 360 | 84,8 | 95,5 | 12,4 | 2,3 |
| Hont | 109 847 | 46,9 | 58,6 | 51,3 | 40,1 |
| Bars | 176 985 | 54,8 | 65,0 | 34,7 | 26,5 |
| Komárom | 149 975 | 3,3 | 8,0 | 95,2 | 91,4 |
| Nógrád | 95 941 | 61,6 | 66,7 | 36,8 | 30,9 |
| Gömör-Kishont | 164 341 | 40,0 | 47,8 | 56,7 | 48,8 |
| Szepes | 159 277 | 54,1 | 58,1 | 11,3 | 7,2 |
| Abaúj-Torna | 121 679 | 29,4 | 49,5 | 60,6 | 41,0 |
| Sáros | 172 750 | 58,3 | 83,5 | 10,4 | 3,6 |
| Zemplén | 296 104 | 43,7 | 50,5 | 28,0 | 20,9 |

Forrás: Kocsis Károly (2002) 136. old.

Az adatokhoz több megjegyzést kell fűznünk. Egyrészt az 1910-es magyarországi népszámlálás hivatalos népszámlálás volt, míg az 1919-es már a csehszlovák apparátus által végrehajtott akció „csupán” népösszeírás volt. A népösszeírás statisztikai megbízhatóság szempontjából alacsonyabb kategória mint a népszámlálás.

Másrészt a népösszeírás során számos olyan körülmény lépett fel – például a zsidók önálló etnikai kategóriaként történő kezelése, durva csalások –, melyek a magyar kisebbség létszámát mesterségesen csökkentették.¹⁰ Véleményünk szerint a magyar többségű megyék számának 4-ről 2-re való csökkenése egyértelműen ezzel magyarázható.

1.2. A második közigazgatási reform, avagy „nagygyearendszer” kialakítása és fontosabb vonásai 1923–1927

Annak ellenére, hogy a csehszlovák államapparátusnak a 16 megye túlnyomó részében az 1919-es népösszeírással sikerült szlovák többséget kimutatni, a csehszlovák állam vezető politikusait zavarta a közel ezer éven át működő magyar megyerendszer léte államuk keretein belül. Ezért már 1920-ban hozzáfogtak eltörlésének előkészítéséhez.¹¹ A prágai parlament által elfogadott 1920/126. törvénycikk kimondta, hogy 1923. január 1-jei hatállyal Szlovákiában megszünteti a 16 vármegyét és helyette 6 darab ún. nagygyejét (nagy-zsupát) állítottak fel (lásd 2. térkép és 4. táblázat).

A törvénnyel az alábbi nagygyejeket hozták létre – zárójelben a székhellyel – Pozsony (Pozsony városa), Nyitra (Nyitra városa), Garamenti (Zólyom) Vág völgyi (Turócszentmárton), Tátraalja (Liptószentmiklós), Kassa (Kassa városa).

További fontos körülmény, hogy a törvény értelmében a nagygyejeék élére a csehszlovák kormány belügyminisztere által kinevezett megyefőnökök – zsupánok – kerültek. A nagygyejeeken belül járásokat hoztak létre – 94 járást –, melyek élére a zsupánoknak alárendelt járási főnököket neveztek ki. A törvény egyértelműen kimondta, hogy mind a zsupán, mind a járási főnök állami hivatalnok, azaz nem a helyiek választják, hanem Prága nevezi ki őket.

Jól mutatja Prága centralizációs törekvéseit, hogy bár a nagymegyéket irányító tanácsok – megyei önkormányzat – tagjait helyben választották, a nagymegyéket létrehozó törvény 11. §-a kimondta, hogy ha a „rendkívüli viszonyok megkövetelik”, a kormány legfeljebb egyharmad rész erejéig kinevezett tagokat küldhet ezekbe a tanácsokba. Ezzel az eszközzel a prágai kormány több ízben is élt.

Joggal merül fel a kérdés: Mi volt ezen közigazgatási átszervezéssel a prágai kormány politikai célja? Véleményünk szerint a prágai kormány az alábbi három cél elérése törekedett:

1. A majdnem ezer éves magyar vármegyerendszer szétzúzása.
2. A magyar kisebbségnek járó kisebbségi jogok gyakorlásának akadályozása.
3. A szlovák autonómia törekvésekkel szembeni fellépés, azaz a centralizáció elősegítése.

2. térkép: Szlovákia közigazgatási felosztása 1923–1927



Forrás: A szerző saját szerkesztése Popély (1995) 208. old. alapján

Nézzük meg a fentebb felsorolt három célt részletesen. Prága szét akarta zúzni a magyar vármegyerendszert. Ezért a közigazgatási átszervezés nem pusztán a korábbi vármegyék egyszerű összevonását jelentette. Az új nagymegyék határainak kialakításakor a különböző járásokat és városokat ide-oda csatoltatták. Jól mutatja ezt a pozsonyi nagymegye kialakítása. A pozsonyi nagymegyét az alábbi részekből állították össze: A korábbi Pozsony vármegye, Pozsony városa, Nyitra vármegyéből 8 járás – Holics, Szenice, Miava, Vágújhely, Pöstyén, Galgóc, Vágsellye – szintén Nyitra vármegyéből Szakolca városa, Komárom vármegyéből a gutai járás és Komárom városa, továbbá Győr vármegye Csehszlovákiához tartozó része. A többi nagymegye szintén ehhez hasonló módon – járások és városok ide-oda helyezése – lett kialakítva. Tanulmányunk 1. és 2. térképét összehasonlítva azt rögzíthetjük, hogy a nagymegyék határainak meghúzásakor az volt az általános alapelv, hogy az eredetileg is szlovák többségű vármegyékhez – Árva megye az egyetlen kivétel – magyarlakta vidékeket (járást) csatoltak.

Mindezek alapján kijelenthetjük, hogy az így létrehozott nagymegyéknek semmiféle szerves – se történeti, se gazdasági – előzménye nem volt.¹² Olyan vármegyéket, járásokat és városokat olvasztottak össze a nagymegyékbe, amelyek együvé tartozására soha nem volt példa. Így került össze a nyitrai nagymegyébe Nyitra vármegye egy része és Komárom vármegye egy része.

Ráadásul a magyarok rovására elkövetett közigazgatási manipulációk nem álltak meg a nagymegye szintjén, hanem kiterjedtek a járások szintjére is. Jól mutatja ezt, hogy a jelentős magyar többségű Ipolysági járást a reform során összevonták a szlovák többségű korpónai járással. A manipulációk ellenére a 94 szlovákiai járásból 17-ben magyar többséget rögzíthetünk (lásd 5. táblázat).

A prágai kormány második fontos célja a magyar kisebbségnek járó – a csehszlovák alkotmányban rögzített – kisebbségi jogok gyakorlásának akadályozása volt. Csehszlovákia 1919. szeptember 10-én Saint Germain Laye-ben aláírta a fennhatósága alá kerülő kisebbségek jogait garantáló szerződést,¹³ ami több vonatkozásban elismeri a kisebbségek kollektív jogait. Az új köztársaság alkotmányába – melyet 1920. február 29-én fogadtak el – beépítették a Saint Germain Laye-i szerződés kisebbségvédelmi alapelveinek döntő részét.¹⁴ A nagymegyék kialakításával – illetve a járások határainak átrajzolásával – Prága lehetőséget teremtett saját maga számára, hogy a kisebbségi jogok gyakorlását korlátozza.

Egyrészt a nagymegyék kialakításának egyik fontos következménye volt, hogy a magyar többségű területeket – amelyek a magyar csehszlovák határ mentén nyugat-keleti irányban húzódtak – távoli – értsd északi – szlovák többségű városokból irányították. Ezzel sérült az önkormányzatiság elve, azok az intézmények amelyek, kormányozták az adott terület lakosságát a szükségesnél jóval nagyobb távolságban helyezkedtek el. Nézzünk erre példákat: Párkány magyarjainak Nyitra városába (90 km távolság), Komárom magyarjainak Pozsonyba (100 km távolság), Rimaszécse magyarjainak Zólyomba (105 km távolság), míg a tornaalkotmány Liptószentmiklóstra (165 km távolság) kellett utaznia, ha olyan elintézendő hivatalos ügyük volt, melyet csak a nagyzsupa központjában lehetett elintézni.

4. táblázat: A nagyzsupák etnikai összetétele

| A nagyzsupa neve | Össznépessége 1921-es adatok alapján | Etnikai összetétel (%) | |
|------------------|---|------------------------|--------|
| | | Csehszlovák | Magyar |
| Pozsony | 728 958 | 60,0 | 30,2 |
| Nyitra | 441 064 | 62,8 | 30,5 |
| Vágmellék | 410 942 | 92,7 | 0,6 |
| Zólyom | 507 773 | 69,3 | 26,2 |
| Tátraalja | 308 732 | 67,7 | 14,5 |
| Kassa | 599 579 | 59,4 | 16,6 |

Forrás: Kocsis Károly (2002) 136. old.

Másik fontos terület a kisebbségi nyelvhasználat kérdése volt. A csehszlovák alkotmány kimondta, hogy olyan településeken, illetve közigazgatási egységeken, ahol a kisebbségek aránya 20%-nál nagyobb, ott azok a saját nyelvüket használhatják. Ha megnézzük a 4. táblázatot, akkor láthatjuk, hogy Prágának sikerült úgy kialakítani a nagymegyék etnikai összetételét, hogy a 6 nagymegyéből 3 nagymegyében a magyar kisebbség nem érte el a törvényben rögzített 20%-os küszöböt, azaz ezekben a nagymegyékben – a nagymegye közigazgatásának szintjén – nem volt jogosult anyanyelvének használatára.

A prágai kormány harmadik céljaként említettük a centralizációt és ezzel szoros összefüggésben a szlovák autonómia törekvések akadályozását. Magyarul a közigazgatási reform nem csupán a magyar kisebbség ellen hanem az „államalkotó” szlovákok ellen is irányult. A csehek és a szlovákok közötti ellentétek az új köztársaság megalakulása után szinte rögtön a felszínre kerültek. A csehszlovák államon belüli szlovák autonómia követelések mindenkor kiindulási pontját az 1918. május 30-án Masaryk által aláírt ún. Pittsburgh-i memorandum jelentette. Ebben az amerikai cseh és szlovák szervezetek és a Masaryk vezette Csehszlovák Nemzeti Tanács képviselői rögzítették, hogy a jövőben cseh-

szlovák államon belül „Szlovákiának saját kormánya, parlamentje és igazságszolgáltatása lesz.”¹⁵

Ettől a memorandumtól azonban Masaryk, immár Csehszlovákia köztársasági elnökeként, élesen elhatárolta magát, a szlovák autonómia helyett a csehszlovák nemzetegység került be az alkotmányba.¹⁶ Masaryk és a csehszlovákizmus hívei több érvet hoztak fel annak indoklására, hogy miért nem teljesítették az autonómia megadására vállalt kötelezettségeiket: Egyrészt volt egy etnikai érvelés, mely szerint nem létezik külön szlovák nemzet, a szlovák csak a csehszlovák nemzet egyik ága. Másrészt volt egy gyakorlati/történeti érv, mely úgy hangzott, hogy a több évszázados magyar elnyomás miatt Szlovákia lakossága nem érett még meg arra, hogy önmagát kormányozza. Harmadrészt jogi érvként azt hozták fel, hogy a köztársaság alkotmányában foglaltak elsőbbséget élveznek minden más politikai dokumentummal szemben. Negyedrészt kétségbe vonták a memorandum érvényességét mondván Masaryk tulajdonképpen csak amerikai állampolgárok két csoportjának helyi megállapodásához asszisztált, és ez semmire sem kötelezi a független csehszlovák államot.

Mint látható a prágai cseh politikai elit mereven ragaszkodott a csehszlovákizmushoz. Ennek megfelelően az 1920. február 29-én elfogadott alkotmány a Csehszlovák Köztársaságot centralizált nemzetállami struktúraként definiálta, a föderalisztikus elképzeléseknek nyoma sem maradt. Az alkotmányban csehszlovák nemzetről és csehszlovák nyelvről esett szó, azaz a csehszlovákizmus hivatalos állami doktrínává vált. Az alkotmányban megtestesülő centralizációs törekvések ellensúlyozására 1921 nyarától kezdődően a szlovák politikusok – Hlinka, Juriga, Tomanek – egyre intenzívebben kezdték követelni a szlovák autonómiát.¹⁷ A szlovákok erősödő mozgalma ellenére Prága továbbra is folytatta a centralizációt. Ebbe a keretbe illeszkedik bele a 6 nagymegye létrehozása 1923-ban Szlovákiában. Gyakorlatilag a szlovenszkói hat nagymegye minimális önkormányzattal felruházott, lényegében Prágából irányított adminisztratív körzet volt.

A fentiek alapján kijelenthetjük, hogy a nagymegyes közigazgatási reform nemcsak a szlovákiai magyar kisebbség, hanem az „államalkotó” szlovákság érdekeit is sértette. Jól mutatja ezen megállapításunk helyességét, hogy a Szlovákiában meghatározó erőnek tekinthető Szlovák Néppárt központi lapja, a „Slovak”, egész cikksorozatot szentelt a közigazgatási reform antidemokratikus és centralizáló jellegének leleplezésére.¹⁸

A nagymegyerendszer elleni szlovák tiltakozások és fellépések nem fonódtak össze a magyar kisebbség hasonló tiltakozó akcióival. A szlovák pártok és politikusok a nagymegyerendszer ellen szlovák nemzeti alapon tiltakoztak – kifejezetten sérelmezve Prága centralizáló törekvéseit – viszont fel sem merült a magyar (és német) kisebbséggel való összefogás ötlete.

A nagymegye reform árnyékában Prága még egy másik közigazgatási lépést is végrehajtott Szlovákiában (és Kárpátalján) takarékosági és egységesítési szempontokra hivatkozva Pozsony és Kassa kivételével eltörölték valamennyi – 35 darab – szlovákiai város autonómiáját és egyszerűen nagyközséggé fokozták le őket. Ezen lépés következtében számos olyan város – Érsekújvár, Nyitra, Eperjes, Nagyszombat – veszítette el önkormányzatát, mely több évszázados önkormányzati múlttal rendelkezett. Azt is meg kell jegyeznünk, hogy ez a lefokozás egyaránt kiterjedt a szlovák többségű, illetve magyar többségű városokra, de a magyar kisebbséget mégis mélyebben érintette, mivel a városok voltak létének legfontosabb színterei.¹⁹

1.3. A harmadik közigazgatási reform, avagy a tartományi rendszer születése és jellemzői 1928–1939

Mivel a szlovák autonómia törekvések egyre erősödtek, a prágai politikai elit lecsendesítésük érdekében 1927. január 15-én a Szlovák Néppártot beemelte a kormányba, majd 1927. július 14-én törvényt fogadtatott el a parlamenttel – 1928-ban lépett hatályba –, melyben újabb közigazgatási reformot vezetett be. A kölcsönös és részleges engedmények jegyében a Szlovák Néppárt kérésére megszüntették a teljhatalmú szlovák minisztériumot – gyakorlatilag Prága ezen intézményen keresztül kormányozta Szlovákiát –, ugyancsak felszámolták nagymegyerendszert és helyette bevezették a tartományi rendszert. Ennek jegyében a csehszlovák állam közigazgatását oly módon szervezték át, hogy az államon belül 4 területi egység – Csehország, Morvaország-Szilézia, Szlovenszko és Kárpátalja – kapott tartományi státust. Minden tartományban felállítottak egy tartományi hivatalt és kineveztek egy tartományi elnököt.

A tartományi testületeknek tisztán közigazgatási hatásköre volt, és minden határozatuk megsemmisíthető volt a prágai minisztériumok által, ugyanis a megszüntetett szlovák teljhatalmú minisztérium jogköreit nem Szlovenszko tartomány kapta meg, hanem a különféle prágai minisztériumok. Jól mutatja a tovább élő centralizációt, hogy a tartományok élén álló elnököt nem választották, hanem Prága nevezte ki, és ráadásul ezek az elnökök a prágai kormány belügyminiszterének voltak alárendelve. Egyetértünk Szarka László értékelésével, mely szerint a tartományi hivatal és a különféle tartományi bizottságok szélesebb hatáskört kaptak a szlovákiai kulturális, oktatási, közlekedési és egészségügyi kérdésekben, de a tartományi rendszernek komoly korlátai is voltak.²⁰

Véleményünk szerint a tartományi rendszer bevezetése a korábbi centralista politikai gyakorlathoz képest mindenféleképpen előrelépés volt, mert enyhítette az állami központosítást. Mivel azonban a tartományi intézmények jogosultságai korlátozva voltak, Prága által nem oldhatta fel a cseh és szlovák nemzet között fennálló államjogi problémákat. Jól mutatja a szlovákok elégedetlenségét, hogy az 1929 októberében kirobbant Tuka-botrányt kihasználva kiléptek a kormányból.²¹

A 1930-as években a gazdasági világválság következtében – amely különösen nagy nehézséget okozott Szlovákiának –, az autonómia-mozgalom ismét megerősödött, Hlinka ismét aktív lett. Sőt felnőtt egy még nála is radikálisabb generáció a Szlovák Néppárton belül, ők voltak az ún. náspütisták, akik már nem csupán az autonómia kivívását tekintették célnak, hanem a Csehszlovákiától való elszakadást, azaz a teljes függetlenséget. A csehszlovák nemzetegység ideológiájához a prágai politikai elit mereven, szinte államvallászerűen ragaszkodott. Ennek következtében valamennyi szlovák követelést, amely az autonómiára irányult és valamiféle elmozdulást jelentett a centralisztikus állam felől a föderalisztikus állam felé, elutasított. A két államalkotó nemzet e konfliktusának megoldatlansága az állam további fennmaradását veszélyeztette.

A két „államalkotó” nemzet küzdelme nem akadályozta meg őket abban, hogy a közigazgatási eszközöket is felhasználva elnyomják a magyar kisebbséget. Annak érdekében, hogy gátolják a kisebbségi jogok érvényesülését a járások határait igyekeztek úgy kialakítani, hogy a magyar kisebbség százalékos aránya a kisebbségi jogok gyakorlásához szükséges szint alá csökkenjen. Jól mutatja a szlovák törekvések sikerét az 5. táblázat.

Mint a táblázatból kiolvasható, az 1928-as közigazgatási átszervezés után a szlovák tartományon belül 77 járást állítottak fel és ebből 13 járás – ezen járások magyar–csehszlovák százalékos arányát mutatja be a 6. táblázat – rendelkezett magyar többséggel. Ezen a ponton is megfogható a csökkenés, hiszen 1920-ban még 17 járásban volt magyar többség.

5. táblázat: Járások etnikai megoszlása Szlovákia területén 1920–1930

| Év | Járások száma (db) | Szlovák többség | Magyar többség | Ruszin Többség | Német többség |
|------|--------------------|-----------------|----------------|----------------|---------------|
| 1920 | 94 | 73 | 17 | 3 | 1 |
| 1930 | 77 | 61 | 13 | 3 | - |

Forrás: Kocsis Károly (2002) 136. old.

Azokban a magyar többségű járásokban ahol egyrészt a közigazgatási határok tologatásával, másrészt különféle népszámlálási manipulációkkal – az 1930-as népszámlálás esetében számos ilyen rögzíthetünk – sikerült a magyarok arányát 20% alá csökkenteni, a prágai kormány igazságügyi minisztere megtiltotta a magyar nyelvhasználatot.²² Jó példa erre a rozsnói járás, ahol a 20-as években magyar többség volt, de az 1930-as népszámlálás hirtelen szlovák többséget mutatott ki. Ugyanez történt meg Pozsony esetében, ahol az 1930-as népszámlálás már csak 16,1%-nyi magyart mutatott ki, tehát a magyar nyelv használatát megszüntették.²³

6. táblázat: A 13 magyar többségű járás etnikai viszonyai 1930

| A járás neve | Etnikai megoszlás (%) | |
|----------------|-----------------------|----------|
| | Csehszlovákok | Magyarok |
| Galánta | 31,2 | 61,3 |
| Vágsellye | 40,3 | 55,2 |
| Somorja | 11,2 | 75,6 |
| Dunaszerdahely | 4,9 | 86,7 |
| Komárom | 11,9 | 80,4 |
| Ógyalla | 27,4 | 69,6 |
| Zselíz | 14,6 | 78,6 |
| Párkány | 15,2 | 79,6 |
| Feled | 13,5 | 74,5 |
| Tornalja | 11,8 | 79,8 |
| Szepsi | 25,3 | 53,4 |
| Királyhelmece | 9,9 | 74,3 |
| Nagykapos | 36,6 | 55,0 |

Forrás: Kocsis Károly (2002) 138. old.

1.4. Konklúziók az első Csehszlovák Köztársaság három közigazgatási térfelosztásáról

Az első Csehszlovák Köztársaság 1918 és 1938 között három ízben szervezte át közigazgatását: 1. 1919-ben a felvidéki megyékből 16 megyét hoztak létre 2. 1923 és 1927 között 6 ún. nagymegyét működtetett 3. 1928 és 1938 között pedig tartományi és ezen belül járási rendszer keretei között éltek az állampolgárok.

Mind az 1919-es, mind az 1923-as, mind az 1928-as közigazgatási reform közös vonása, hogy a csehszlovák államot uraló cseh politikai elit a közigazgatási reformot többszörösen is a saját centralizációs céljai érdekében rendelte alá. Többszörös alárendelés alatt azt értjük, hogy Prága egyrészt fegyverként használta a térfelosztást a szlovákiai magyar és német kisebbség ellen. Másrészt Prága a szlovák politikai elit autonómia törekvéseit is a közigazgatási reformok eszközével próbálta visszafogni, a lehető legszűkebb keretek között tartani.

Mindezek alapján úgy véljük, a két világháború között fennálló csehszlovák állam esetében a közigazgatási térfelosztás kifejezetten politikai kérdés volt.

2. Az önálló szlovák állam Meciar-korszakának közigazgatási reformja

2.1. A Meciar-korszak definiálása és tagolása

Az 1990-es évek legmeghatározóbb szlovák politikusa Vladimír Meciar volt, jól mutatja ezt, hogy 1990 júniusa és a 1998 októbere között három alkalommal alakított és vezetett kormányt Szlovákiában (az 1990-es évek szlovák kormányairól lást az 7. táblázatot).

7. táblázat: Szlovákia kormányai 1990–1998

| A kormány neve | Időszak |
|--|-------------------------------------|
| Első Meciar-kormány | 1990. június 27.–1991. április 22. |
| Jan Carnogursky kormánya | 1991. április 23.–1992. június 23. |
| Második Meciar-kormány | 1992. június 24.–1994. március 11. |
| Josef Moravcik kormánya | 1994. március 15.–1994. október 1. |
| Harmadik Meciar-kormány | 1994. október 1.–1998. október 10. |
| Mikulas Dzurinda-kormány első kormánya | 1998. október 28.–2002. szeptembere |

Forrás: A szerző saját szerkesztése

1989. november 17-én Prágában kitört a bársonyos forradalom, mely elsöpörte a kommunista rendszert Csehszlovákiában. 1989-90-ben Csehszlovákia politikai rendszere fokozatosan demokratikussá vált. Ennek fontos állomása volt az 1990. június 8-9-én megtartott első szabad választás, melynek eredményeképpen Marian Calfa megalakította a csehszlovák (szövetségi kormányt), illetve Vladimír Meciar megalakította a szlovák tartományi kormányt. Ezt nevezzük első Meciar-kormányoknak.

Az első Meciar-kormány és azt öt követő Carnogursky kormány időszaka alatt a szlovák politikai elit túlnyomó része a csehszlovák államon belül képzelte el Szlovákia további jövőjét. Ezzel szemben az 1992 júniusában hivatalba lépő második Meciar-kormány – elsősorban maga a miniszterelnök – fő politikai feladatának a cseh-szlovák viszony rendezését, pontosabban a független Szlovákia megteremtését tekintette. A Csehszlovákiában 1989-ben kezdődő gazdasági és társadalmi rendszerváltás során olyan problémák is felmerültek, amelyek a kommunista diktatúra alatt tiltott kérdésnek minősültek. Ezek egyike volt a cseh és a szlovák nemzet viszonyának kérdése.

A szlovák nacionalisták vezetőjeként Meciar fokozatosan kiélezte – különösen második kormányzati ciklusának elején – a csehszlovák állam további sorsával kapcsolatos vitákat, lépesei következtében a csehszlovák belpolitika legfontosabb kérdésévé a cseh-szlovák ellentét vált. Ez az ellentét kezelhetetlennek bizonyult és így elvezetett a csehszlovák állam megszűnéséhez. Így született meg Csehszlovákia helyén 1993. január 1-jén a független Cseh Köztársaság és a független Szlovák Köztársaság.²⁴

2.2. Meciar 1993 évi térfelosztási tervezete

Az önálló állammá váló Szlovákia első öt évére (1993–1998) Meciar uralma nyomta rá bélyegét. A 7. táblázatból kiolvasható, hogy ezen időszakban 4,5 hónap kivételével Meciar volt a miniszterelnök. Az önálló Szlovákia ezen időszaka két fontos vonással jellemezhető: egyrészt a szlovák többségi nemzet és a magyar kisebbség között komoly konfliktusok merültek fel.

Másrészt Meciar és pártja – különösen a harmadik kormányzati ciklusa alatt – a politikai élet kulcspozíciói mellett (parlament, államigazgatás) elfoglalta a médiát (az elektronikus média teljes egészében a kormány szócsöveként tevékenykedett), és igyekezett ellenőrzése alá vonni a gazdaságot, főképpen a privatizációs folyamatot.²⁵ Ezen törekvések

következtében a demokrácia elvei erősen sérültek, sőt számos törvényteleniséget követtek el. A legnagyobb port a Meciar-ral szemben ellensúlyt képező köztársasági elnök fiának titkosszolgálat által történő elrablása – 1995 augusztusa –, az ügyet vizsgáló két nyomozó leváltása, végül pedig az emberrablás koronatanújához közel álló személy meggyilkolása verte fel. Az EU és az USA diplomáciai úton próbálta Meciar figyelmeztetni, befolyásolni, de ezek a kísérletek nem hoztak eredményt. Mindezek miatt a Meciar-korszakot a fiatal szlovák állam negatív korszakaként kell értékelnünk. Szlovákia belpolitikai történései és gazdaságának útjai jelentős eltéréseket mutattak az ún. „visegrádi csoport” többi országának politikai gyakorlatától. Ennek következtében Szlovákia kiesett a NATO-tagságra pályázó országoknak abból a csoportjából, akik még az első körben, azaz 1999-ben elnyerhették rendes tagságukat. Ugyanez történt az EU-tagsággal is, 1998-ra Szlovákia kikerült az EU-tagságra eséllyel pályázók köréből.²⁶

Visszatérve tanulmányunk szűkebb témájához – közigazgatási térfelosztáshoz – Meciar felismerte azokat a politikai lehetőségeket, amelyek a közigazgatás átszervezésében rejlenek. Szlovákia közigazgatását oly módon próbálta megváltoztatni, hogy pártja számára kulcspozíciókat szerezzen. Jól mutatja ezen törekvés lényegét a második Meciar kormány azon lépése, amellyel a 472/1990 számú törvényt módosította a 487/1992 számú törvényre.²⁷

A 472/1990 számú törvény – amely még a csehszlovák állam keretei között született meg – kimondta, hogy a körzetekben, a körzeti hivatal elöljáróját az adott körzet községeinek polgármesterei választják meg. A Meciar által elfogadtatott 487/1992 számú törvényre ezt úgy módosították, hogy a körzet elöljáróját a járás elöljárója nevezi ki. Mivel a járás elöljáróját eleve a kormány nevezte ki, a törvény módosításával a kormány megszerezte a jogot arra, hogy mind a 121 körzetbe ő nevezhesse ki a hivatali elöljárót. Egyértelmű, hogy a második Meciar-kormány a törvény elfogadása után saját embereivel töltötte fel ezen pozíciókat is.

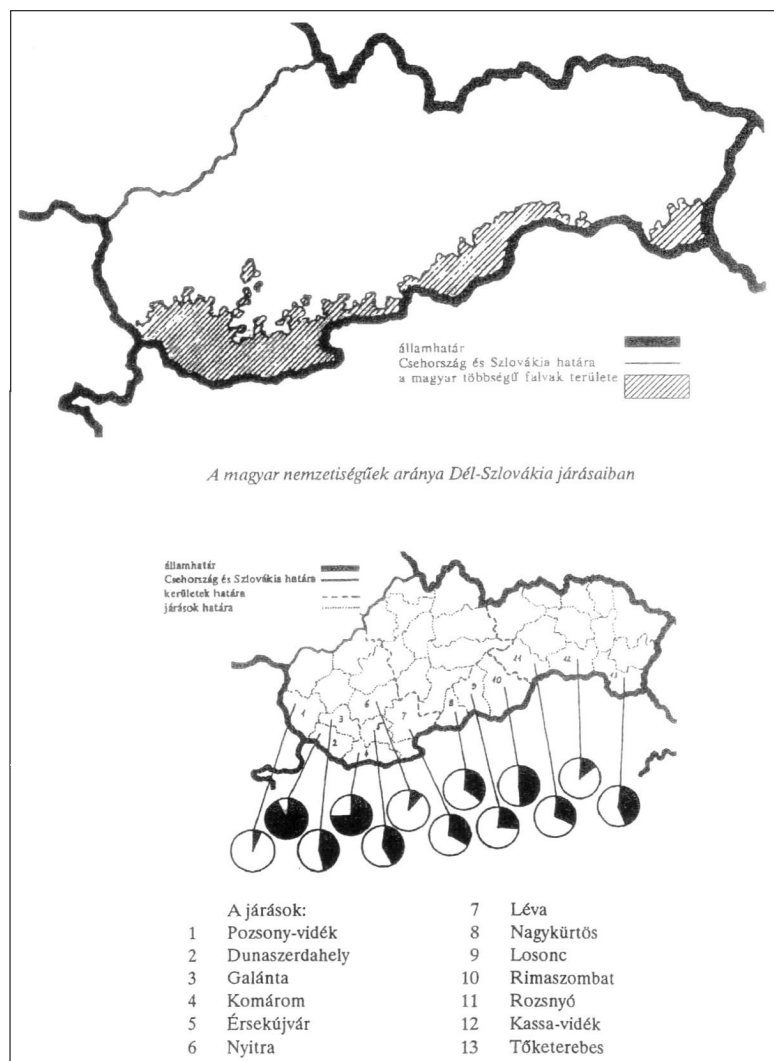
A közigazgatás átszervezését Meciar a magyar kisebbség ellen is fegyverként kívánta felhasználni. A szlovák többségi nemzet és a magyar kisebbség regionalizáció és regionalizmus körül kibontakozó küzdelmének megértéséhez fontos annak ismerete, hogy a független Szlovák Köztársaság alkotmánya Szlovákiát a szlovákok államaként határozta meg.²⁸ Ez a szemléletmód sorozatos konfliktusokhoz vezetett a szlovák többségi nemzet és a magyar kisebbség között.²⁹ Jól mutatja a konfliktusok mélységét, hogy a magyar kisebbség képviselői az alkotmány szavazására bocsátása előtt kivonultak a parlament ülésterméből. A konfliktusok valódi oka, hogy Szlovákia nem tiszta nemzetállam, jelentős látható magyar kisebbséggel rendelkezik (lásd 8. táblázat), ráadásul ez a kisebbség a szlovák–magyar államhatár mentén egy tömbben él (lásd 3. térkép).

8. táblázat: Szlovákia etnikai megoszlása az 1991-es népszámlálás adatai alapján

| Nemzet/nemzetiség | Létszám | % |
|-------------------|-----------|--------|
| Szlovák | 4 606 125 | 85,7 |
| Magyar | 578 408 | 10,8 |
| Cseh | 65 216 | 1,1 |
| Rutén-ukrán | 38 979 | 0,7 |
| Roma | 80 627 | 1,6 |
| Egyéb | 1 163 | 0,03 |
| Összesen | 5 289 608 | 100,00 |

Forrás: Kovac, D. (1996) 312–313. old.

3. térkép: A magyar kisebbség területi elhelyezkedése és aránya Szlovákián belül az 1991-es népszámlálás tükrében



Forrás: A szerző saját szerkesztése Tarics P. (1994) 265–266. old. alapján

Meciar egyik fő törekvése azt volt, hogy a megbontsa ezt a magyar tömböt. Ennek jegyében 1993 végén a második Meciar-kormány elkészítette az ország hét régióra történő felosztásának koncepcióját (lásd 4. térkép). Erről a térképről leolvasható, hogy a hét tervezett régióból 5 régióban éltek volna magyarok – Zsolna és Eperjes területén nem él magyar kisebbség –, számukat és arányukat a 9. táblázat mutatja. Ezen táblázat értelmezéséhez tudnunk kell azt, hogy az 1990-ben elfogadott nyelvtörvény, illetve az 1994-es ún. táblatörvény 20%-os határt adott a kisebbségi jogok gyakorlására.³⁰ Azaz, ha az adott településen a kisebbségek aránya meghaladta a 20%-ot, akkor a kisebbség a helyi közigazgatásban használhatja a saját nyelvét, illetve jogosult kétnyelvű helységnév táblák használatára.

Véleményünk szerint a 9. táblázatból világosan kiolvasható Meciar szándéka, hiszen azon öt kerület közül, ahol a magyarok laktak, négy kerületben arányuk 20% alatt lett volna, azaz a 20%-os küszöbhez kötött kisebbségi jogukat csak egy kerületben – a Nyitraiban – gyakorolhatták volna.

4. térkép: A második Meciar-kormány javaslata Szlovákia regionális felosztására (1993)



Forrás: Petőcz, 1998. 118. old.

Megjegyzés: A feketével srafozott területek, a magyar többségű területeket jelzik

9. táblázat: A magyarok száma és aránya az 1993-as tervezet kerületeiben

| Kerület neve | A kerület teljes népessége | Magyarok száma | Magyarok aránya % |
|--------------|----------------------------|----------------|-------------------|
| Pozsony | 588 059 | 30 083 | 5,12% |
| Nagyszombat | 810 538 | 157 919 | 19,48% |
| Nyitra | 893 448 | 196 149 | 21,95% |
| Zólyom | 634 343 | 84 682 | 13,35% |
| Kassa | 836 004 | 96 343 | 11,52% |

Forrás: Petőcz K. (1998) 119. old.

Ez az 1993-as regionális tervezet azonban papíron maradt, nem valósult meg. Ezt két oknak tudhatjuk be. Egyrészt a második Meciar-kormány kormány parlamenti háttere annak következtében, hogy a kormánypárti frakcióban folyamatosak voltak a gyakran kilépésekkel záródó belső konfliktusok, rendkívül instabil volt. Így nem mindig tudta az egyes törvényjavaslatok megszavazásához szükséges többséget biztosítani.

Másrészt a magyar kisebbség minden lehetséges fórumon tiltakozott a tervezet megszavazása ellen. Ezek miatt végül Meciar nem volt képes törvénybe foglalni 1993-as tervezetét.

2.3. A magyar kisebbség első etnoregionalista kísérlete: a komáromi tervezet (1994)

A többségi szlovák nemzet által támogatott regionalizációval párhuzamosan a magyar kisebbség a regionalizmusban – pontosabban az etnoregionalizmusban – kereste a megoldást. A szlovákiai magyar kisebbség bizalmát élvező Együttélés politikai mozgalom 1993. március 8-án felhívással fordult a szlovákiai magyarok lakta települések polgármestereihez és választott képviselőihez. Ebben azt javasolták, hogy minden település fogadjon el támogató nyilatkozatot annak érdekében, hogy a készülő új közigazgatási törvény vegye figyelembe az etnikai elvet.³¹

A felhívásnak komoly hatása lett, ezért 1993 decemberében a Csallóközi Városok és Falvak Társulása 1994. január 8.-ra nagygyűlést hívott össze Komáromba. Ezen a gyűlésen 3000 magyar polgármester és önkormányzati képviselő gyűlt össze. A nagygyűlés több határozatot fogadott el, ezek közül témánk szempontjából „A Szlovákia közigazgatási és területi átszervezéséről” című határozat fontos.³² Ez a határozat a magyar kisebbség regionális átszervezéssel/közigazgatással kapcsolatos igényeit két verzióban fogalmazta meg (lásd 5. térkép).³³

5. térkép: A komáromi naggyűlés tervezete



Forrás: A szerző saját szerkesztése „Az önkormányzat az önrendelkezés alapja. Komárom. 1994” című kiadvány alapján

„A”-verzió: Egy összefüggő, a szlovák-magyar határ mentén nyugatról-keletre húzódott „magyar régió” létrehozása (lásd 5. térkép 1. alternatíva). Ez a régió egy 8245,3 km² területű, 487 községet és 24 várost magába foglaló, a szlovák-magyar határhoz tapadó, 824 ezer fő – 61,5%-ban magyar lakosú – régió lett volna. Fontos felhívunk a figyelmet arra, hogy az Olaszországban található Dél-Tirol autonóm tartomány (Südtirol, Alto-Adige) 430 ezer lakossal és 63%-os német többséggel ilyen módon tapad az osztrák–olasz határhoz.³⁴

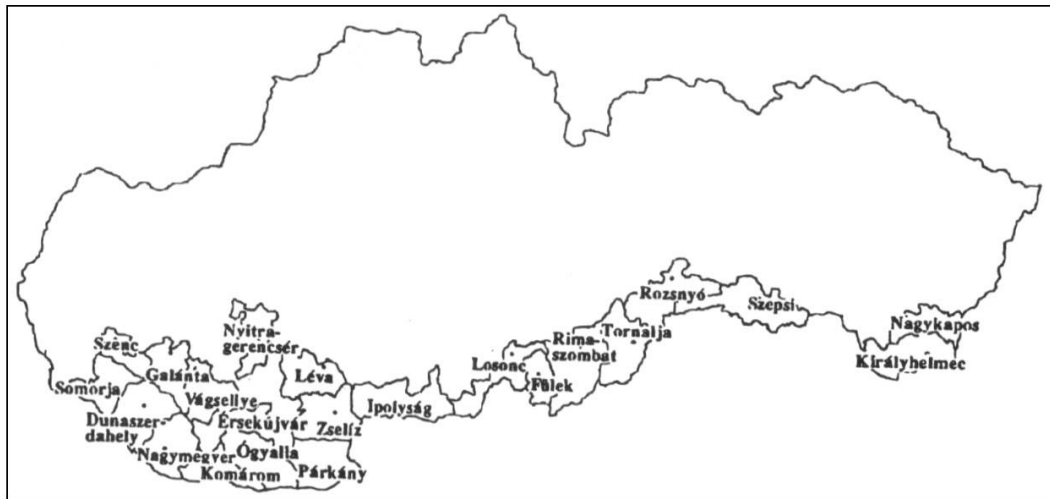
„B”-verzió: Három kisebb magyar régió létrehozása, melyek az alábbiak lettek volna (lásd 5. térkép 2. alternatíva):

1. Pozsonytól Ipolyságig (525 ezer lakossal, ebből a magyarság 63,1%).
2. Ipolyságtól és Kassáig között (239 ezer lakossal, ebből a magyarság 54,2%).
3. Dél-Zemplén és Ungvidék (59 ezer lakossal, ebből a magyarság 77,3%).

Mind a „A”-verziónál, mind a „B”-verziónál a régiók kisebb egységekből, ún. elsőfokú közigazgatási körzetekből álltak volna (ezeket ábráztuk 6. térképen).

A második Meciar kormány reagálása a komáromi javaslatokra egyértelműen negatív volt. Meciar mint miniszterelnök kijelentette, hogy „Szlovákiában semmiféle etnikai-elv nem fog érvényesülni!”³⁵

6. térkép: A komáromi tervezete elsőfokú közigazgatási egységei



Forrás: Tarics P. (1994) 275. old.

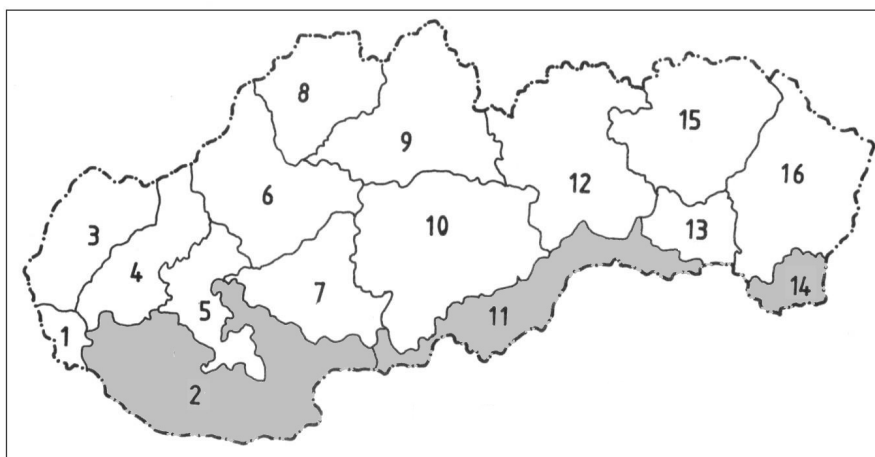
2.4. A Magyar Koalíció „16 megyés” javaslata

Az 1994 őszi választásokra készülő magyar pártok – Magyar Kereszténydemokrata Mozgalom, a Magyar Polgári Párt és a Együttélés – 1994 júniusában létrehozták a Magyar Koalíciót, mely az 1994 szeptemberi választásokon a szavazatok 10,18%-val 17 képviselőt jutatott be a parlamentbe, ahol 1994 és 1998 közötti ciklusban a harmadik Meciar-kormány ellenzékeként politizáltak.

Amikor az 1996-os évben a harmadik Meciar-kormány ismét regionális reformmal kísérletezett, a Magyar Koalíció a komáromi javaslatot továbbfejlesztette és a parlamenti vitára benyújtotta. Ezt az ún. „16 megyés javaslatot ábrázoltuk a 7. térképen.

Mint látható a Magyar Koalíció 1996-os javaslatának lényege, hogy tizenhat területi egységet – megyét – kell létrehozni. Az így megszülető tizenhat megyéből három megyében – Komárom megye (a térképen 2-sel jelölve), Rimaszombat megye (a térképen 11-sel jelölve), és Királyhelme megye (a térképen 14-sel jelölve) – magyar többség lett volna.

7. térkép: Magyar Koalíció tervezete 1996



Forrás: A szerző saját szerkesztése Petőcz K. (1998) 123. old. alapján

2.5. Az 1996 évi regionalizációs reform, különös tekintettel a magyar kisebbségre

Az 1994 októberében hivatalba lépő harmadik Meciar-kormány négy területen folytatótt aktív nacionalista, kisebbségellenes politikát, úgymint:

1. A magyar–szlovák államközi viszony kiélezése.³⁶

Bár Szlovákia 1995 márciusában jószomszédi és baráti együttműködési szerződést – más néven magyar–szlovák alapszerződést – kötött Magyarországgal, de ennek betartására kísérletet se tett, sőt kifejezetten ellenségesen bánt a magyar kisebbséggel

2. Kisebbségellenes nyelv- és oktatáspolitiká

A szlovák parlament által 1995-ben elfogadott nyelvtörvény kifejezetten hátrányos helyzetbe hozta a magyarokat, és lehetőséget adott arra, hogy a szlovák kormány megújuló támadásokat intézzen a magyar oktatásügy ellen.

3. Kísérletek a kisebbségi magyar kultúra visszaszorítására

Ennek egyik legfontosabb megnyilvánulási formája azt volt, hogy a szlovák kormány radikálisan csökkentette a kisebbségi kultúrára szánt állami támogatásokat.³⁷

4. Közigazgatási reform a magyar többségű területek csökkentése érdekében.

Tanulmányunk szempontjából a negyedik terület a fontos, mivel ez azt jelentette, hogy harmadik Meciar-kormány ismét elővette a területi/közigazgatási reform kérdését. Meciar egy olyan 8 régiós közigazgatási beosztást készített elő, mely kifejezetten hátrányosan érintette a magyar kisebbséget. A reform során kiemelt szempontnak számított a magyar többségű területek olyan felosztása, amely – Meciar 1996. április 26-i tv-nyilatkozatát idézve – „egyszer s mindenkorra megakadályoz mindenfajta magyar autonómiaökrékvést Szlovákiában”.

A Meciar-féle tervezettel szemben nyújtotta be a magyar kisebbség – az előző alfejezetben már tárgyalt – 16 megyés tervezetét. Ezzel szinte egy időben született meg a Városok Uniójának – e szervezetben tömörült Meciar szlovák ellenzéke – tervezete, mely szintén 16 megyét és ezen belül 78 járást akart kialakítani (lásd 8. térkép). De ellentétben a Magyar Koalíció 16 megyés javaslatával, ebben a javaslatban a 16 megye közül egyben sem lett volna magyar többség.

8. térkép: A Városok Uniójának tervezete (1996)



Forrás: Petőcz K. (1998) 123. old.

Ennek ellenére 1995 őszén és 1996 első hónapjaiban hosszas egyeztetések folytak a Magyar Koalíció, a Városok Uniója, a jobboldali szlovák ellenzéki pártok között annak érdekében, hogy egy közös javaslatot nyújtsanak be a parlamentnek (Petőcz 1998). De ezek az egyeztetések eredmény nélkül záródtak, így a Magyar Koalíció, illetve a jobboldali szlovák ellenzék külön-külön nyújtotta be javaslatát.

Ez a történelem jól mutatják, hogy nem csak a szlovák kormánypártok, hanem a szlovák ellenzéki pártok is elutasították mindenféle magyar autonómia törekvést. Azaz a szlovák politikai elit ebben a kérdésben egységesen lépett fel a magyar kisebbséggel szemben. Itt jegyezzük meg, hogy a szlovák politikai elit ezen magatartása a Meciar-kormányokat követő időszakban is változatlan maradt. Jól mutatja ezt a 200 évi ún. Bózsza-tervezet sorsa.³⁸

A parlamenti vita során a Meciar-féle kormánypárti többség mind a Magyar Koalíció, mind a Városok Uniója által beterveztett tervezeteket elutasította, és 1996. március 25-én megszavazta saját javaslatát. A köztársasági elnök – Pozsony jogállása miatt – visszaadta a törvényt újratárgyalásra a parlamentnek. A parlament hosszas vita után, némi módosítással, 1996. július 7-én újra elfogadta a törvényt, mely Szlovákiát 8 régióra osztotta.

A 8 régió (lásd 9. térkép) kialakításánál Meciar saját politikai hatalmának növelésére törekedett. A régiók oly módon lettek kialakítva, hogy megjutalmazta azokat a területeket (Trencsén régió), ahol pártja a választásokon győzött, illetve megbüntette azon területeket (Eperjes régió, Besztercebánya régió), ahol pártja veszített.

9. térkép: Szlovákia regionális felosztása (1996)



Forrás: Kocsis K. (2002) 148. old.

Nézzük meg mit jelentett a területi reform a magyar kisebbség számára.³⁹ Kijelenthetjük, hogy a régiók kialakításánál a Meciar-kormány több módon (régiók kialakítása, járássok központjainak és határainak kijelölése) is megsértette az etnikai elvet.

A régiók esetében két tényre kell a figyelmet felhívunk. Egyrészt a magyarok által lakott Csallóközt két régió (Nagyszombat régió és Nyitra régió) között osztották fel. Azaz a régióbeosztással a szlovák kormány tudatosan feldarabolta az egységesen magyarok által lakott területet. Ezzel a szlovák kormány megsértette azt a nemzetközi alapelvet, amely szerint az egyes országoknak tartózkodniuk kell olyan intézkedések meghozatalától, amelyek megváltoztatják a népesség arányát a nemzeti kisebbségek által lakott területeken (lásd még a 10. táblázatot).

4. táblázat: A magyarok száma és aránya az 1996-ban létrehozott régiókban

| A régió neve | A régió teljes teljes népessége | Magyarok száma | Magyarok aránya % |
|----------------|---------------------------------|----------------|-------------------|
| Pozsony | 599 287 | 27 433 | 4,6% |
| Nagyszombat | 551 003 | 130 740 | 23,7% |
| Nyitra | 713 422 | 196 609 | 27,6% |
| Trencsén | 605 582 | 1 058 | 0,2% |
| Zsolna | 692 332 | 660 | 0,1% |
| Besztercebánya | 662 121 | 77 795 | 11,7% |
| Kassa | 766 012 | 85 415 | 11,2% |
| Eperjes | 789 968 | 817 | 0,1% |

Forrás: A szerző saját számítás a 2001-es népszámlálás adatai alapján

Másrészt a vegyes lakosságú régiók esetében minden esetben a szlovák–magyar nyelvhatár feletti szlovák városok váltak régióközpontokká a magyar lakosságú városokkal szemben. Például a Besztercebánya régió esetében az északon fekvő Besztercebánya lett a régióközpont a délen található Rimaszombat vagy Losonc helyett. A Nagyszombat régió és a Nyitra régió esetében a régióközpontokat (Nagyszombat és Nyitra városai) szintén északon jelölték ki, ami azt jelentette, hogy ezen régiók déli járásaiból az ügyeiket intéző magyaroknak nagy távolságokat kell megtenni a régióközpontig.

Ha a területi reformot a járássok szempontjából vizsgáljuk – lásd bővebben Petőcz Kálmán vizsgálatait⁴⁰ –, azt rögzíthetjük, hogy a járássok kialakításánál is arra törekedtek, hogy a magyar kisebbséget hátrányos helyzetbe hozzák. Ebben az esetben két tényre kell a figyelmet felhívunk.

Egyrészt a magyarok által lakott déli járássok területe és népessége az átlagosan nagyobb (a dél-szlovákiai járássok átlagos területe 1003 km², és átlagosan 86 758 lakos él bennük), mint az északi szlovák járássoké (ezek átlagterülete 607 km² és átlagosan 61 335 lakos él bennük). Ez azt jelenti, hogy ha a fejlesztési forrásokat járásonként osztják, akkor a nagyobb területű és népességű déli járássok, – azaz a magyar járássok – kevesebb pénzhez jutnak.

Másrészt a járási központok kijelölésénél a tiszta szlovák többségű városok nagyobb arányban váltak járási székhellyé, mint a tiszta magyar többségű városok. A 15 magyar többségű városból csak 2 vált járási központtá.

Mindezek alapján kijelenthetjük, hogy az 1996. évi Meciar-féle területi reform mind regionális, mind járási szinten kifejezetten hátrányosan érintette a szlovákiai magyar kisebbséget. Azaz a Meciar által végig vitt regionalizáció egyik fontosabb motívuma – a másik motívum a szlovák ellenzék területi bázisának megtörése volt – a magyar kisebbség közigazgatási eszközökkel való háttérbe szorítása volt. Ennek érdekében a tömbmagyar területeket a lehető legtöbb régió között osztották fel. (lásd. 10. táblázat).

2.6. Konklúziók az önálló szlovák állam első Meciar-korszakának (1993–1998) közigazgatási problematikájáról

Az 1993-ban független állammá váló Szlovákiában a területi kérdések szempontjából két folyamat bontakozott ki. Egyrészt a kormánypártok által felülről kezdeményezett regionalizáció és a magyar kisebbség által alulról indított etnikai regionalizmus. Ez a két folyamat egymással élesen szembekerült.

A magyar kisebbség 1994-ben Komáromban fogalmazta meg területi autonómia igényeit, illetve a közigazgatási törvény 1996-os vitájához szintén önálló tervezet nyújtott be.

Ezen autonómia-igényeket a többségi szlovákság – mind a kormányon lévő pártok, mind az ellenzéki pártok – elutasították.

Sőt Meciar az 1996-os területi reformmal pontosan az ellenkezőjét valósította meg. A magyar kisebbség az etnikai elvet akarta érvényesíteni a területi egységek kialakításakor, azaz magyar többségű közigazgatási egységet/egységeket akart kialakítani. Az 1996-os törvénnyel az etnikai elv megvalósult, de ellenkező előjellel, azaz a régiók oly módon lettek kialakítva, hogy a magyar többségű területeket a lehető legtöbb régió között osszák fel. Jól mutatja ezt Csallóköz példája, melyet két régió (Nagyszombat régió és Nyitra régió) között osztották fel.

Itt kell arra fel hívni a figyelmet, hogy a harmadik Meciar-kormányt 1998-ban felváltó jobboldali koalíciós kormány, a Dzurinda-kormány, – annak ellenére, hogy a kormánykoalícióba belépett a Magyar Koalíció Pártja – a 2001-es közigazgatási reform során nem változtatta meg az 1996-os területi felosztást, azaz a Meciar által 1996-ban kialakított területi beosztás érvényben hagyta.⁴¹ Amiből azt a következtetést vonhatjuk le, hogy a magyar etnoregionalista igényeket, amelyek egy vagy több „magyar régió” vagy „magyar megyék” létrehozására irányulnak nem csupán a nacionalista Meciar-kormányok, hanem a többségi szlovák nemzet teljes elitje elutasítja. Azaz a többségi nemzet által vezényelt regionalizációtól a magyar kisebbség sok jót nem várhat.⁴²

3. Végső konklúziók, avagy az első Csehszlovák Köztársaság és az önálló Szlovákia közigazgatási térfelosztási kísérletének összehasonlítása

Egy-egy állam közigazgatási térfelosztása alapesetben kifejezetten szakmai kérdés. Az adott állam domborzati, földrajzi, éghajlati, gazdasági, közlekedési, településhálózati, népességi, vallási és számos egyéb viszonyaiból kiindulva kell az államot vezető politikai elitnek a saját politikai filozófiájával, kormányzati rendszerével összeegyeztethető térfelosztást kialakítania.

Ez az elméleti képlet Közép-Európa államai esetében azonban jelentős mértékben módosul a nemzeti kérdés, egészen pontosan fogalmazva egy-egy adott államon belül élő nemzeti kisebbségek megléte miatt. Ha összehasonlítjuk az első Csehszlovák Köztársaság három közigazgatási reformját és az önálló Szlovákia közigazgatási reformját a Meciar-korszakban az alábbi végső konklúziót tehetjük: Bár a két világháború közti csehszlovák állam illetve az 1993-ban önállóvá vált Szlovákia számos fontos alapvető jellemzője (gazdasági élet, politikai élet, nemzetközi kontextus) gyökeresen különbözik egymástól a területi térfelosztás kérdésében egyértelmű hasonlóság rögzíthető. Nevezetesen: az adott államot uraló többségi nemzet politikai elitje a közigazgatási térfelosztás kérdését a legtöbb esetben eszközként használta fel a kisebbség/kisebbségek ellen. A régiók határainak megvonása, a járások határainak a kialakítása, a régió- és járásközpontok kijelölése kombinálva további törvényekkel (például a nyelvhasználatot %-os arányhoz kötő nyelvtörvénnyel) lehetőséget teremt arra a többségi elit számára, hogy alaposan megnyirbálja a kisebbségek jogait.

Mindezek alapján igennel kell válaszolunk a jelen tanulmányban feltett kérdésre: *Igen, a rendszer változik, de a módszer marad!*

JEGYZETEK

1. Gulyás László (2005): Két régió – Felvidék és Vajdaság – sorsa az Osztrák–Magyar Monarchiától napjainkig. Hazai Térségfejlesztő Rt. Budapest.
2. Gulyás László (2009/a): A Bánság a török kiűzésétől 1918. In: Horváth Gyula (szerk.): Dél-Erdély és Bánság. A Kárpát-medence régiói 9. Dialóg Campus. Pécs–Budapest. 25–44. old.
3. Gulyás László (2009/b): Regionalizáció, regionalizmus és a nemzeti kérdés a Titói Jugoszláviában 1945–1980. Tér és Társadalom. 2009/2. szám 155–169. old. Továbbá Gulyás László (2012/a): Küzdelem a Kárpát-medencéért. Regionalizáció és etnoregionalizmus, avagy a nemzeti és nemzetiségi kérdés területi aspektusai Magyarországon 1690–1914. Kárpátia Stúdió. Budapest.
4. Erről bővebben lásd Gyönyör József (1992): Határok születtek. Madách Kiadó. Pozsony. 82–108. old.
5. Csehszlovákia határainak megszületéséről lásd Gulyás László (2008/a): Edvard Benes. Közép-Európa koncepciók és a valóság. Attraktor Kiadó. Máriabesnyő-Gödöllő. 144–174. old.
6. Erről a reformról lásd bővebben Hajdú Zoltán (2001): Magyarország közigazgatási földrajza. Dialóg-Campus. Budapest–Pécs. 129–134. old.
7. Erről bővebben lásd Pándi Lajos (1995) szerk.: Köztes-Európa 1763–1993 Térképgyűjtemény. Osiris-Századvég. Budapest. 165.-ös térkép és hozzátartozó magyarázó szöveg 366–367. old. A Lengyelországhoz került magyar területek sorsáról önálló kismonográfiát írt Domonkos László, lásd Domonkos László (2010): Megőrzésre átveve – Barangolás lengyel Szepesben és Árvában. Unicus Kiadó.
8. Kárpátalja történetéről lásd 1918 előtt történetéről Gulyás László (2009/c): Kárpátalja történetének főbb vonásai 1918 előtt. In: Baranyi Béla (szerk.): Kárpátalja. A Kárpát-medence régiói 11. Dialóg-Campus. Budapest–Pécs. 2009. 65–75. old.
9. Gulyás László (2005) 73–74. old.
10. Erről bővebben lásd Popély Gyula (1991): A csehszlovákiai magyarság a népszámlálások tükrében 1918–1945. Széphalom Könyvműhely. Budapest, továbbá Popély Gyula (2010): A Felvidék. Magyar Napló. Budapest.
11. Az első Csehszlovák Köztársaság törvényeinek születéséről lásd Gyönyör József (1993): Közel a jog asztalához. Madách Kiadó. Pozsony.
12. Kocsis Károly (2002): A közigazgatási térfelosztás változásai a mai Szlovákia területén a XX. században. Id. mű: Pásztor Cecília (szerk.): „Ahol a határ elválaszt” Trianon és következményei a Kárpát-medencében. Balassagyarmat-Várpalota. 131–153. old.
13. A kisebbségvédelmi szerződések megszületéséről Baranyai Zoltán (1931): A kisebbségi szerződések létrejötte. Magyar Szemle. 1931. októberi szám; Galántai József (1989): Trianon és a kisebbségvédelem. Maecenas Kiadó; Popély Gyula (1990): A nemzetközi kisebbségvédelem és a csehszlovák kisebbségvédelmi szerződés. Régió 1990/1. szám. A Saint Germain Laye-ben aláírt kisebbségvédelmi szerződés teljes szövegét lásd Szarka László (1998): Duna-táji dilemmák. Ister Kiadó. Budapest. című könyvének mellékletében 298–303. old.
14. A csehszlovák alkotmányt lásd részletesen Dr Pálesch Ervin szerk. (1921): Cseh-szlovák törvények és rendeletek. 1. kötet 1918–1919. Presov (Eperjes).
15. A pittsburghi memorandumról és Masaryk első világháború alatt tevékenységéről lásd Mamatey, V. S. (1973): The establishment of Republic. In: The history of the Czechoslovak Republic. (ed.) Mamatey V. S. and Luza R. Princeton University Press.
16. A csehszlovák alkotmányt és megszületésének körülményeit részletesen ismerteti Nosz Gyula (1932): Csehszlovákia. Budapest. 4–6. old.
17. Ezen eseményeket részletesen ismerteti Nosz Gyula (1932) 92–93. old.; továbbá lásd még Kovač, Dušan (2001): Szlovákia története. Kalligram Kiadó. Pozsony. 179–184. old.
18. Popély Gyula (1995): Ellenszélben. A felvidéki magyar kisebbség első évei (1918–1925). Kalligram Kiadó. Pozsony. 168. old.
19. Vigh Károly (1993): A szlovákiai magyar kisebbség sorsa. Bereményi Könyvkiadó. Budapest. 44. old.

20. Szarka László (1993): A szlovákok története. Bereményi Könyvkiadó. Budapest. 169. old.
21. Kovac, Dusan (1991) 184. old.
22. Duray Miklós–Kvarda József (1994): Közigazgatás Csehszlovákiában 1918-tól napjainkig. In. Az önkormányzat az önrendelkezés alapja. Komáromi Lapok Szerkesztősége. Komárom. 218–231. old.
23. Ölvedi János (1975): Napfogyatkozás. Magyarok Szlovákiában. Püski Kiadó. New York. 45. old.
24. A folyamatról lásd Hamberger Judit (1997): Csehszlovákia szétválása. Teleki László Alapítvány. Budapest. Továbbá Kovač, Dušan (2016): Cseh-Szlovákia szétválásztása. In. Chelm, Rudolf szerk. (2016): A szlovák kérdés ma. Kalligram. Pozsony. 348–362. old.
25. Erről lásd Lesko, M. (1998): Meciar és a mecarizmus. Balassi-Kalligram. Budapest–Pozsony.
26. Boross Ferenc (2000/b) A NATO- és EU-tagság és a kisebbségi kérdés. In. Boross Ferenc szerk. (2000/a) Szomszédunk Szlovákia. Kalligram. Pozsony. 93–101. old.
27. Petőcz Kálmán (1998) Választások és felosztások. Lilium Aurum. Dunaszerdahely.
28. Tarics Péter (1994/b): A nemzeti és etnikai kisebbség hátrányos megkülönböztetésének veszélyei. In. Tarics Péter szerk. (1994/a): Magyarok a Felvidéken. Püski Kiadó. Budapest. 269–277. old.
29. A részleteket lásd Gulyás László (2005) 142–146. old.
30. Tarics Péter (1994/c): Törvény a hivatalos nyelvről. In. Tarics Péter (2004/a) 266–268. old.
31. A részleteket lásd Szarka László (2001): Közigazgatási reform és területi kérdés. Kisebbségkutatás. 2001/1-es szám.
32. Boross F. (2000/c) Az autonómia kérdése Szlovákiában. In. Boross Ferenc szerk. (2000/a) 37–59. old.
33. Gulyás László (2007): A szlovákiai magyar kisebbség etnoregionalista kísérlete: a komáromi tervezet 1994. In: Gulyás László–Gál József (szerk.): Európai kihívások IV. Nemzetközi tudományos konferencia. Szeged, Magyarország, 2007. 10. 12. SZTE Mérnöki Kar. Szeged. 533–538. old.
34. Gulyás László (2006) A kisebbségi kérdés megoldásának egy pozitív példája Dél-Tirol esete I. rész Korunk 2006/12. szám. 95–101. old.; II. rész Korunk 2007/1 szám. 77–83. old.
35. Idézi Boross F. (2000/c) Az autonómia kérdése Szlovákiában. In. Boross Ferenc szerk. (2000/a) 37–59. old.
36. Boross Ferenc (2000/d): A szlovákiai magyar kisebbség helyzetének alakulása a magyar–szlovák alapszerződés aláírása után. In. Boross Ferenc szerk. (2000): Szomszédunk Szlovákia. Kalligram. Pozsony. 79–92. old.
37. Boross Ferenc (2000/e): A szlovák kormány nemzetiségi politikája a szlovákiai magyar oktatás és kultúra támogatásának s állami dotációjának kontextusában. In. Boross Ferenc szerk. (2000/a) 102–151. old.
38. Gulyás László (2008/b): A szlovákiai magyar kisebbség újabb etnoregionalista kísérlete: a Bósa-tervezet 2008. Közép-Európai Közlemények. 2008/1. szám 110–114. old.
39. Gulyás László (2012/b): The first attempt of the Slovak Republic for Regionalisation, or the administrative reform. European and regional Studies Scientific Journal of Sapientia University 2012/1–2. 32–40. old.
40. Petőcz Kálmán (1998): Választások és felosztások. Lilium Aurum. Dunaszerdahely.
41. Kocsis Károly (2002): A közigazgatási térfelosztás változásai a mai Szlovákia területén a XX. században. In. Pásztor C. (szerk.): „... ahol a határ elválaszt” Trianon és következményei a Kárpát-medencében. Kárpátia Könyvek. Balassagyarmat–Várpalota. 131–153. old. Lásd még Mezei István (2004): A közigazgatás intézményrendszere. In. Horváth Gyula szerk. (2004): Dél-Szlovákia. A Kárpát-medence régiói, 2. Budapest–Pécs, Dialóg Campus Kiadó-MTA Regionális Kutatások Központja. 425–445. old.
42. A kérdéskörrel lásd Kusý, Mirslav (2016): A szlovákiai magyar kisebbség a nemzetállam viszonyai között. In. Chelm, Rudolf szerk. (2016): A szlovák kérdés ma. Kalligram. Pozsony. 70–84. old.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Baranyai Zoltán (1931): A kisebbségi szerződések létrejötte. Magyar Szemle. 1931/októberi szám.
- Domonkos László (2010): Megőrzésre átvéve – Barangolás lengyel Szepesben és Árvában. Unicus Kiadó.
- Boross Ferenc szerk. (2000/a) Szomszédunk Szlovákia. Kalligram. Pozsony.
- Boross Ferenc (2000/b): A NATO- és EU-tagság és a kisebbségi kérdés. In. Boross Ferenc szerk. (2000/a) Szomszédunk Szlovákia. Kalligram. Pozsony. 93–101. old.
- Boross F. (2000/c): Az autonómia kérdése Szlovákiában. In. Boross Ferenc szerk. (2000/a) 37–59. old.
- Boross Ferenc (2000/d): A szlovákiai magyar kisebbség helyzetének alakulása a magyar–szlovák alapszerződés aláírása után. In. Boross Ferenc szerk. (2000): Szomszédunk Szlovákia. Kalligram. Pozsony. 79–92. old.
- Boross Ferenc (2000/e): A szlovák kormány nemzetiségi politikája a szlovákiai magyar oktatás és kultúra támogatásának s állami dotációjának kontextusában. In. Boross Ferenc szerk. (2000/a) 102–151. old.
- Chelm, Rudolf szerk. (2016): A szlovák kérdés ma. Kalligram. Pozsony.
- Duray Miklós–Kvarda József (1994): Közigazgatás Csehszlovákiában 1918-tól napjainkig. In. Az önkormányzat az önrendelkezés alapja. Komáromi Lapok Szerkesztősége. Komárom. 218–231. old.
- Galántai József (1989): Trianon és a kisebbségvédelem. Maecenas Kiadó.
- Gulyás László (2005): Két régió – Felvidék és Vajdaság – sorsa az Osztrák–Magyar Monarchiától napjainkig. Hazai Térségfejlesztő Rt. Budapest.
- Gulyás László (2006): A kisebbségi kérdés megoldásának egy pozitív példája Dél-Tirol esete I. rész Korunk 2006/12. szám. 95–101. old.; II. rész Korunk 2007/1 szám. 77–83. old.
- Gulyás László (2007): A szlovákiai magyar kisebbség etnoregionalista kísérlete: a komáromi tervezet 1994. In: Gulyás László–Gál József (szerk.): Európai kihívások IV. Nemzetközi tudományos konferencia. Szeged, Magyarország, 2007. 10. 12. SZTE Mérnöki Kar. Szeged. 533–538. old.
- Gulyás L. (2006): A kisebbségi kérdés megoldásának egy pozitív példája Dél-Tirol esete I. rész Korunk 2006/12. szám. 95–101. old.; II. rész Korunk 2007/1 szám. 77–83. old.
- Gulyás László (2008/a): Edvard Benes. Közép-Európa koncepciók és a valóság. Attraktor Kiadó. Máriabesnyő–Gödöllő.
- Gulyás László (2008/b): A szlovákiai magyar kisebbség újabb etnoregionalista kísérlete: a Bószatervet 2008. Közép-Európai Közlemények. 2008/1. szám 110–114. old.
- Gulyás László (2009/a): A Bánság a török kiűzésétől 1918. In. Horváth Gyula (szerk.): Dél-Erdély és Bánság. A Kárpát-medence régiói 9. Dialóg Campus. Pécs–Budapest. 25–44. old.
- Gulyás László (2009/b): Regionalizáció, regionalizmus és a nemzeti kérdés a Titói Jugoszláviában 1945–1980. Tér és Társadalom. 2009/2. szám 155–169. old.
- Gulyás László (2009/c): Kárpátalja történetének főbb vonásai 1918 előtt. In. Baranyi Béla (szerk.): Kárpátalja. A Kárpát-medence régiói 11. Dialóg-Campus. Budapest–Pécs. 2009. 65–75. old.
- Gulyás László (2012/a): Küzdelem a Kárpát-medencéért. Regionalizáció és etnoregionalizmus, avagy a nemzeti és nemzetiségi kérdés területi aspektusai Magyarországon 1690–1914. Kárpátia Stúdió. Budapest.
- Gulyás László (2012/b): The first attempt of the Slovak Republic for Regionalisation, or the administrative reform. European and regional Studies Scientific Journal of Sapientia University 2012/1–2. 32–40. old.
- Gyönyör József (1992): Határok születtek. Madách Kiadó. Pozsony.
- Gyönyör József (1993): Közel a jog asztalához. Madách Kiadó. Pozsony.
- Hajdú Zoltán (2001): Magyarország közigazgatási földrajza. Dialóg-Campus. Budapest–Pécs.
- Hamberger Judit (1997): Csehszlovákia szétválása. Teleki László Alapítvány. Budapest.
- Horváth Gyula szerk. (2004): Dél-Szlovákia. A Kárpát-medence régiói, 2. Budapest–Pécs, Dialóg Campus Kiadó-MTA Regionális Kutatások Központja.
- Kocsis Károly (2002): A közigazgatási térfelosztás változásai a mai Szlovákia területén a XX. században. Id. mű: Pásztor Cecília (szerk.): „Ahol a határ elválaszt” Trianon és következményei a Kárpát-medencében. Balassagyarmat–Várpalota. 131–153. old.

- Kovač, Dušan (2001): Szlovákia története. Kalligram Kiadó. Pozsony.
- Kovač, Dušan (2016): Cseh-Szlovákia szétválasztása. In. Chelm, Rudolf szerk. (2016): A szlovák kérdés ma. Kalligram. Pozsony. pp. 348–362. old.
- Kusý, Mirslav (2016): A szlovákiai magyar kisebbség a nemzetállam viszonyai között. In. Chelm, Rudolf szerk. (2016): A szlovák kérdés ma. Kalligram. Pozsony. 70–84. old.
- Lesko, M. (1998): Meciar és a mecarizmus. Balassi-Kalligram. Budapest–Pozsony.
- Mamatey, V. S. (1973): The establishment of Republic. In. The history of the Czechoslovak Republic. (ed.) Mamatey V. S. and Luza R.. Princeton University Press.
- Mezei István (2004): A közigazgatás intézményrendszere. In. Horváth Gyula szerk.(2004): Dél-Szlovákia. A Kárpát-medence régiói, 2. Budapest–Pécs, Dialóg Campus Kiadó-MTA Regionális Kutatások Központja. 425–445. old.
- Nosz Gyula (1932): Csehszlovákia. Budapest.
- Ölvedi János (1975): Napfogyatkozás. Magyarok Szlovákiában. Püski Kiadó. New York.
- Pándi Lajos (1995) szerk.: Köztes-Európa 1763–1993 Térképgyűjtemény. Osiris-Századvég. Budapest.
- Popély Gyula (1990): A nemzetközi kisebbségvédelem és a csehszlovák kisebbségvédelmi szerződés. Régió 1990/1. szám.
- Popély Gyula (1991): A csehszlovákiai magyarság a népszámlálások tükrében 1918–1945. Széphalom Könyvműhely. Budapest.
- Popély Gyula (1995): Ellenszélben. A felvidéki magyar kisebbség első évei (1918–1925). Kalligram Kiadó. Pozsony.
- Popély Gyula (2010): A Felvidék. Magyar Napló. Budapest.
- Joseph Rothschild (1995): Csehszlovákia története a két világháború között. Studium Füzetek 2. Szeged.
- Szarka László (1993): A szlovákok története. Bereményi Könyvkiadó. Budapest.
- Szarka László (1998): Duna-táji dilemmák. Ister Kiadó. Budapest.
- Szarka László (2001): Közigazgatási reform és területi kérdés. Kisebbségkutatás. 2001/1-es szám.
- Tarics Péter szerk. (1994/a): Magyarként a Felvidéken. Püski Kiadó. Budapest.
- Tarics P. (1994/b): A nemzeti és etnikai kisebbség hátrányos megkülönböztetésének veszélyei. In. Tarics Péter szerk. (1994/a) 269–277. old.
- Tarics Péter (1994/c): Törvény a hivatalos nyelvről. In. Tarics Péter szerk. (2004/a) 266–268. old.
- Vígh Károly (1993): A szlovákiai magyar kisebbség sorsa. Bereményi Könyvkiadó. Budapest.